

ЕКСПОРТНО ОРІЄНТОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

EXPORT ORIENTED ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES AS A WAY OF PROVIDING THE WESTERN REGION OF UKRAINE DEVELOPMENT

УДК 338.45, 332.1, 339.94

Крамар І.Ю.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та фінансів Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Мариненко Н.Ю.

д.е.н., професор, професор кафедри економіки та фінансів Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Kramar Iryna

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Marunenko Nataliia

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

У статті проаналізовано динаміку зміни валового регіонального продукту у кожній з восьми досліджуваних областей Західного регіону України, а саме Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій та Чернівецькій. Здійснено аналіз такого важливого показника економічного розвитку областей, як індекс промислової продукції. Встановлено основні тенденції зміни цього показника. На основі проведеного аналізу визначено пріоритетні напрями покращення економічної ситуації в регіоні на основі активізації його промислового розвитку. Одним зі шляхів інтенсифікації діяльності промислових підприємств визначено інтернаціоналізацію, зокрема щодо експортної діяльності. Показано зв'язок між експортним потенціалом підприємства та рівнем його інноваційного розвитку. Зроблено акцент на необхідності співпраці між промисловими підприємствами та науково-дослідними установами.

Ключові слова: валовий регіональний продукт, індекс промислової продукції, інтернаціоналізація, інновації, інвестиції, експортний потенціал.

В статті проаналізована динаміка змінення валового регіонального продукту в кожній з восьми досліджуваних областей Західного регіону України, а іменно Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Черновицької. Осуществлен анализ такого важкого показателя экономического развития областей, как индекс промышленной продукции. Установлены основные тенденции изменения этого показателя. На основе проведенного анализа определены приоритетные направления улучшения экономической ситуации в регионе на основе активизации его промышленного развития. Одним из путей интенсификации деятельности промышленных предприятий определена интернационализация, в частности касательно экспортной деятельности. Показана связь между экспортным потенциалом предприятия и уровнем его инновационного развития. Сделан акцент на необходимости сотрудничества между промышленными предприятиями и научно-исследовательскими учреждениями.

Ключевые слова: валовый региональный продукт, индекс промышленной продукции, интернационализация, инновации, инвестиции, экспортный потенциал.

The article analyzes the dynamics of the change of the gross regional product in each of the eight studied regions of the Western region of Ukraine: Volyn, Zakarpattia, Ivano-Frankivsk, Lviv, Rivne, Ternopil, Khmelnytsky and Chernivtsi. The analysis of such important indicator of economic development of the regions as the index of industrial production is carried out. The basic tendencies of the change of this indicator are established. Analysis of the above indicators shows the need to intensify the activity of industrial enterprises in the Western region of Ukraine in order to ensure its development. The main priorities of the development of the economy, which will promote the accelerated revival of the regional economy and its effective functioning, should become measures aimed at intensifying the development of industry in the Western region of Ukraine. In the context of our research, the question of the internationalization of industrial enterprises as a way to intensify regional development is important. That is why an analysis of export structure in the region is conducted. It shows that share of industrial products in export is at the highest level which shows their significant importance in the economic development of the region. Therefore, one of the ways to improve the development of the Western region of Ukraine is defined the intensification of industrial enterprises activities by increasing their export potential. At the same time, export of industrial products is possible only if they are competitive, which depend directly on their quality. In order to ensure an adequate of product quality level, it is necessary to use new/upgrade existing technologies, which in turn requires the establishment of cooperation between enterprises and research institutions. Therefore, special attention in the context of improving the economic development of the region is paid to necessity of cooperation between industry and science. On the one hand, enterprises will increase the innovation of manufactured products and their value added; on the other hand, there are obvious advantages for scientific institutions – the possibility of realization the results of conducted researches, update material and technical base, receive new orders, etc.

Key words: gross regional product, index of industrial production, internationalization, innovation, investment, export potential.

Постановка проблеми. В.К. Хармакорпі і С.К. Пеккарінен [1] є авторами концепції платформи регіонального розвитку, яка включає технологічні центри підприємств, центри експертизи, дослідницькі центри, освітні організації тощо. Таким чином, за рахунок ефективного застосування ресурсів такої платформи забезпечується розвиток регіону. Сьогодні актуальними питаннями для України, зокрема Західного регіону, є аналіз тенденцій його розвитку та стан промисловості, за рахунок якої регіон може покращити свій економічний стан.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам регіонального розвитку присвячені праці низки зарубіжних та вітчизняних вчених. Зокрема, питання модернізації економічного розвитку регіонів досліджували М. Антоновський, С. Біла, В. Геєць,

А. Гранберг, Я. Жаліло, Н. Костін, А. Мазаракі, Г. Мітчелат, В. Науменко, М. Некрасов. Питанням управління економікою на місцевому рівні присвячено праці таких дослідників, як, наприклад, Дж. Брайсон, П. Кругман, К. Кларк, Т. Сван, Ч.Ф. Сейбл, П. Самуельсон, А. Скотт, Р. Солоу, Дж. Стігліц, Дж.Б. Фішер. В контексті нашого дослідження важливими є також питання інтернаціоналізації промислових підприємств як шляху активізації регіонального розвитку. Окремі аспекти інтернаціоналізації промислових підприємств досліджували О. Савельєв, О. Кузьмін, І. Бланк, М. Долішній та інші науковці. Питання інноваційної політики в контексті підвищення рівня конкурентоспроможності промислових підприємств досліджували Б. Андрушків [2], О. Галушко [3], Н. Кирич, Р. Шерстюк [4].

Постановка завдання. Метою статті є визначення пріоритетних напрямів розвитку Західного регіону України. Мета дослідження зумовила необхідність вирішення таких завдань, як аналіз динаміки зміни валового регіонального продукту та індексу промислової продукції восьми областей Західного регіону України, встановлення місця промислової продукції у структурі експорту цих областей; розгляд необхідності активізації експорту промислової продукції та його впливу на економічну ситуацію в регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою проблемою регіонального розвитку є створення умов для динамічного та збалансованого функціонування регіону шляхом підвищення рівня конкурентоспроможності промислових підприємств, зокрема, за рахунок їх інтернаціоналізації та активізації економіки на основі аналізу економічних показників, який є передумовою розроблення подальших стратегічних програм.

На регіональному рівні узагальнюючим показником, який характеризує рівень розвитку економіки регіону, є валовий регіональний продукт (ВРП). Згідно з Методологічними поясненнями Державної служби статистики України [5] ВРП у ринкових цінах визначають як суму валової доданої вартості всіх видів економічної діяльності, включаючи чисті податки на продукти. Динаміка валового регіонального продукту на 1 особу за регіонами за 2013-2017 рр. представлена на рис. 1.

За вказаний період найвищі значення цього показника щороку спостерігаємо у Львівській області (24387 млн. грн у 2013 р., 45319 млн. грн у 2017 р.), найнижчі – у Чернівецькій області (14539 і 23365 млн. грн. відповідно). Найбільше зростання ВРП за ці роки відбулось у Хмельницькій (в 1,9 рази), Львівській (в 1,86 рази) і Рівненській областях (в 1,8 рази),

найнижче – в Закарпатській (в 1,5 рази) та Івано-Франківській областях (в 1,59 разів). При цьому чітко виражена тенденція до збільшення цього показника щороку в кожній області. Переважно це можна пояснити зростанням обсягу експорту [6], що має місце в областях, які займають найвищі позиції в рейтингу за показником ВРП.

В контексті аналізу економічної ситуації регіону важливим є значення індексу промислового виробництва, методологія розрахунку якого базується на використанні даних про динаміку виробництва видів продукції за встановленим постійним набором товарів-представників, тобто найважливіших видів промислової продукції (близько 1000 позицій). У табл. 1 подано індекс промислового виробництва для восьми областей, котрі є об'єктом нашого дослідження.

Аналіз даних, поданих у табл. 1, свідчать про те, що індекс промислової продукції загалом в Україні у 2013-2015 рр. зменшувався, а лише з 2016 р. почалось незначне зростання. При цьому спостерігаємо нерівномірність приросту/зниження цього показника в досліджуваних областях за різні періоди. Так, за 2013-2018 рр. найбільш тривалий спад мав місце в Івано-Франківській області, але у 2016 р. відбувся «прорив», тобто зростання індексу промислового виробництва на 16,5%, високі темпи збереглися і у 2018 р. Останніми роками високі темпи зростання продемонстрували Тернопільська (18,2%), Рівненська (11,2%), Чернівецька (9,8%) області. У 2017 р. всі західні області (за винятком Закарпатської області) показали темпи промислового зростання вище середнього по країні.

Аналіз вищевказаних показників свідчить про необхідність активізації діяльності промислових підприємств Західного регіону України задля забезпечення його розвитку. Так, одним зі шляхів активізації їхньої діяльності визначено інтернаціоналізацію,

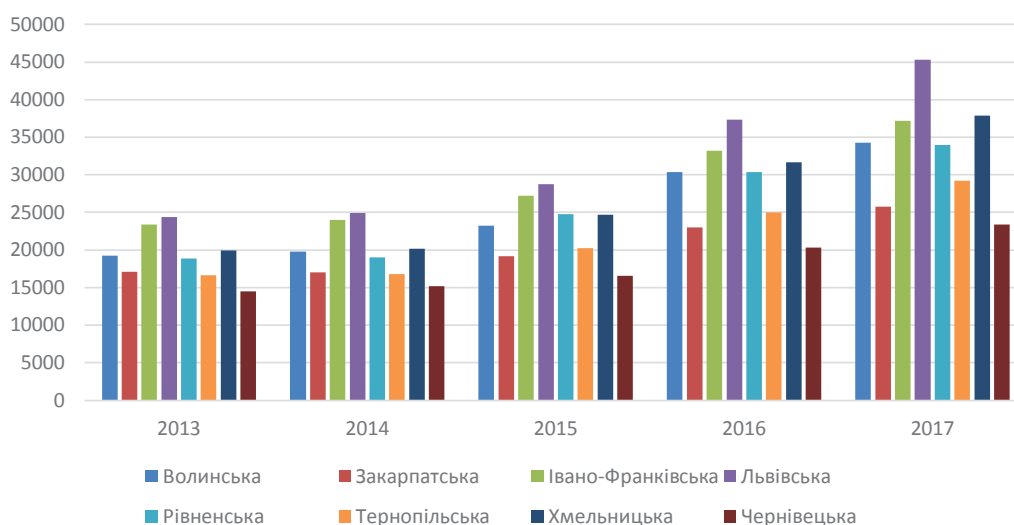

Рис. 1. Валовий регіональний продукт в Західному регіоні України на 1 особу за 2013-2017 рр., тис. грн.

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

Індекси промислової продукції по регіонах за січень-грудень порівняно із січнем-груднем попереднього року, %¹

Регіон	Роки					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ²
Україна	95,7	89,9 ¹	87,0 ¹	102,8 ¹	100,4 ¹	101,6 ¹
Волинська	102,9	103,2	98,6	100,2	105,7	103,4
Закарпатська	96,9	106,1	79,7	105,9	100,3	104,8
Івано-Франківська	95,3	98,9	89,1	95,5	112,0	111,0
Львівська	101,2	97,2	98,5	99,3	106,0	102,9
Рівненська	91,4	103,7	100,3	98,1	109,3	93,5
Тернопільська	99,5	116,5	92,1	110,3	108,5	104,1
Хмельницька	97,6	97,8	95,7	104,7	101,6	96,5
Чернівецька	103,7	92,9	98,3	96,9	106,7	107,1

¹ дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

² дані наведено за січень-листопад 2018 р.

Джерело: побудовано авторами на основі [5]

формою якої є експорт продукції та послуг. Для посилення експортного потенціалу та розвитку імпортозамінних виробництв особливого значення на рівні областей набуває розроблення стратегій зовнішньоекономічної діяльності. В «Експортному профілі Львівської області» [7] зазначено, що основу номенклатури експорту товарів (27,6%) складають машини, обладнання, механізми, тобто продукція машинобудування.

У Плані заходів Стратегії розвитку Тернопільської області на період до 2020 року операційною ціллю 2.1 визначено стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва [8]. При цьому в «Експортному профілі Тернопільської області» [9] зазначено, що рівень інтернаціоналізації сектору малого та середнього підприємництва регіону є досить низьким, а в товарній структурі експорту області основу складають машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (41,5%). Окрім того, про важливість інтернаціоналізації підприємств (зокрема, малих та середніх) для області свідчить той факт, що у Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва Тернопільської області на 2016-2020 рр. ціллю 5 визначено саме сприяння виходу на нові ринки [10].

Аналогічну ситуацію спостерігаємо і в Івано-Франківській області щодо рівня інтернаціоналізації підприємств області. Підприємства Івано-Франківська активно здійснюють зовнішньоекономічну діяльність з 88 країнами світу, при цьому основними експортно орієнтованими галузями економіки міста є машинобудування, харчова, деревообробна промисловість, частка яких становить 93% міського експорту. Важливим є те, що на підприємствах промисловості зосереджено 69,5% загального обсягу акціонерного капіталу, або 316,9 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій [11].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, на основі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що основними пріоритетами роз-

витку господарства, які сприятимуть прискореному відродженню економіки Західного регіону України та її ефективному функціонуванню, повинні стати заходи, зорієнтовані на активізацію розвитку промисловості. Про важливість стану промисловості свідчить аналіз структури експорту у досліджуваних областях регіону, у якій промислова продукція посідає перше місце, незважаючи на те, що регіон є сільськогосподарським, тому одним зі шляхів покращення розвитку регіону визначено інтенсифікацію діяльності промислових підприємств за рахунок нарощення експортного потенціалу.

При цьому експорт промислової продукції можливий лише за умови її конкурентоздатності, що залежить безпосередньо від її якості. Для забезпечення належного рівня якості продукції необхідне використання нових або модернізації наявних технологій, а саме впровадження інновацій. Інноваційна активність промислових підприємств характеризується тим, що вона може забезпечувати максимально можливий прогресивний вплив на виробництво та інші види діяльності за умови, якщо підприємства, установи, організації використовують їх постійно й комплексно [12]. Впровадження інновацій потребує налагодження співпраці підприємства з науково-дослідними установами, тому особливої уваги в контексті покращення економічного розвитку регіону заслуговує співпраця між промисловістю та наукою. З одного боку, підприємства підвищують інноваційність виробленого продукту та його додану вартість за рахунок нових ідей, проєктів, досліджень, запропонованих до реалізації науковцями; з іншого боку, очевидними є переваги для наукових установ, зокрема можливість реалізації результатів проведених досліджень, оновлення матеріально-технічної бази, нові замовлення.

Як синергетичний ефект співпраці промислових підприємств та науки можна виділити розширення виробництва, підвищення продуктивності праці, створення додаткових робочих місць за рахунок

впровадження нових високих технологій; науково-технологічне вдосконалення виробництва; впровадження патентних розробок; зростання обсягів виробництва під час використання того ж обсягу ресурсів; участь у різноманітних конкурсах, ярмарках, виставках високотехнологічної промислової продукції, зокрема за кордоном; залучення інвестицій; позитивний імідж як на регіональному, так і на державному та міжнародному рівнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Harmaakorpi V.K., Pekkarinen S.K. Regional development platform analysis as a tool for regional innovation policy. *European Regional Science Association*. 2002. URL: <https://ideas.repec.org/p/wiwl/wiwr/ersa02p133.html> (дата звернення: 24.02.2019).
2. Андрушків Б., Бортняк Ф., Вовк Ю. Інноваційна політика. Тернопіль : Терно-Граф, 2012. 484 с.
3. Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств на базі інноваційного розвитку : монографія / за ред. О. Галушко. Донецьк : Національний гірничий університет, 2012. 212 с.
4. Андрушків Б., Шерстюк Р., Кирич Н., Погайдак О. Розвиток промислових підприємств в умовах суспільної нестабільності: ресурсно-інноваційні чинники. Особливості організаційного процесу забезпечення ефективності економічних реформ в умовах Європейської адаптації суб'єктів господарювання. *Галицький економічний вісник*. 2017. Т. 52. № 1. С. 32-44. (Економіка та управління підприємствами).
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.02.2019).
6. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі. URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 10.02.2019).
7. Експортний профіль Львівської області (2016-2017 роки). URL: https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/20162017-82651174 (дата звернення: 20.03.2018).
8. Стратегія розвитку Тернопільської області на період до 2020 року (2016). URL: <http://opda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/39677/strateg2020ost.pdf> (дата звернення: 25.03.2019).
9. Експортний профіль Тернопільської області (2016–2017 роки). URL: http://www.ier.com.ua/files//Projects/2015/LEV/Regional_profiles/LEV_Ternopil_Export_Profile_16_17.pdf (дата звернення: 28.03.2019).
10. Стратегія розвитку малого та середнього підприємництва Тернопільської області на 2016-2020 роки. URL: <http://www.ier.com.ua/files//Projects/2015/LEV/Strategyternopil2016-2020.pdf> (дата звернення: 02.04.2019).
11. Стратегія розвитку Івано-Франківська на період до 2028 року (2017). URL: http://www.mrada.if.ua/images/programy/Stategia_compressed.pdf (дата звернення: 15.04.2019).
12. Крамар І., Тисько М. Інноваційний розвиток промислових підприємств в контексті підвищення ефективності їх діяльності. Нововолинськ : Волинь, 2015. 388 с.

REFERENCES:

1. Harmaakorpi V.K., Pekkarinen S.K. Regional development platform analysis as a tool for regional

innovation policy [Electronic resource] / V.K. Harmaakorpi, S.K. Pekkarinen // ERSA conference papers ersa02p133. – *European Regional Science Association*, 2002. – Available at: <https://ideas.repec.org/p/wiwl/wiwr/ersa02p133.html> (accessed: 24.02.2019).

2. Andrushkiv B., Bortniak F., Vovk Yu. ta in. (2012) *Innovatsiina polityka* [Innovation policy]. Ternopil : Terno-Hraf (in Ukrainian).

3. Halushko O., Yermoshkina O., Didyk L., Herasymova I., Dedikov O. (2012) *Zabezpechennia konkurentospromozhnosti promyslovykh pidpriemstv na bazi innovatsiinoho rozvytku* [Ensuring the competitiveness of industrial enterprises on the basis of innovation development]. Donetsk: Natsionalnyi hirnychyi universytet (in Ukrainian).

4. Andrushkiv B., Sherstuk R., Kirich N., Pogaidak O. (2017) *Rozvytok promyslovykh pidpriemstv v umovakh suspilnoi nestabilnosti: resursno-innovatsiini chynnyky. (Osoblyvosti orhanizatsiinoho protsesu zabezpechennia efektyvnosti ekonomichnykh reform v umovakh Yevropeiskoi adaptatsii subiektiv hospodariuvannia)* [Development of industrial enterprises in conditions of social instability: resource and innovation factors. (Peculiarities of the organizational process of ensuring the effectiveness of economic reforms in the context of European subjects adaptation of management)]. *Galician economic bulletin*, vol. 52, no. 1, pp. 32–44 (in Ukrainian).

5. Ofitsijnyj sayt Derzhavnoji sluzhby statystyky Ukrainy. [Official website of the State Statistics Service of Ukraine] Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed: 15.02.2019).

6. Ofitsijnyj sayt Ministerstva ekonomichnogho rozvytku ta torghivli [Official website of the Ministry of Economic Development and Trade]. Available at: <http://www.me.gov.ua> (accessed: 10.02.2019).

7. Eksportnyj profilij Lvivjskoji oblasti (2016–2017 roky) [Export profile of Lviv region]. Available at: https://www.slideshare.net/IER_Kyiv/20162017-82651174 (accessed: 20.03.2019).

8. Strateghiji rozvytku Ternopiljskoji oblasti na period do 2020 roku (2016). [Strategies of the Development of Ternopil region till 2020] Available at: <http://opda.te.gov.ua/data/upload/publication/main/ua/39677/strateg2020ost.pdf> (accessed: 25.03.2019).

9. Eksportnyj profilij Ternopiljskoji oblasti (2016–2017 roky). [Export profile of Ternopil region (2016–2017)]. Available at: http://www.ier.com.ua/files//Projects/2015/LEV/Regional_profiles/LEV_Ternopil_Export_Profile_16_17.pdf (accessed: 28.03.2019).

10. Strateghiji rozvytku malogho ta serednjogho pidprijemnyctva Ternopiljskoji oblasti na 2016–2020 roky [Strategies of the Development of Small and Medium entrepreneurship in Ternopil region for 2016–2020]. Available at: <http://www.ier.com.ua/files//Projects/2015/LEV/Strategyternopil2016-2020.pdf> (accessed: 02.04.2019).

11. Strateghija rozvytku Ivano-Frankivjska na period do 2028 roku (2017). [Strategies of the of Ivano-Frankivsk region]. Available at: http://www.mrada.if.ua/images/programy/Stategia_compressed.pdf (accessed: 15.04.2019).

12. Kramar I., Tysjko M. (2015) *Innovacijnyj rozvytok promyslovykh pidpriemstv v konteksti pidvyshhennja efektyvnosti jikh dijalnosti* [Innovative development of industrial enterprises in the context of their activity effectiveness increase] Novovolynsk : Volynj (in Ukrainian).